

УДК 614.2

С. Ш. Байжанов, м.ғ.д., проф., *А. А. Ахетов*, м.ғ.к.,
Р. С. Жолмурзаева, *Д. А. Оспанова*, м.ғ.д.

ҚР ДСМ Алматы мемлекеттік дәрігерлер білімін жетілдіру институты,
ОКА ҚР ПБ МО
Алматы қ.

ИННОВАЦИЯЛЫҚ МЕДИЦИНАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ БАҒАЛАУДАҒЫ КЕЙБІР КӨЗҚАРАСТАР (ШОЛУ МАҚАЛА)

ТҮЙІН

Денсаулық сақтау жүйесінде заманауи технологияларды енгізу тұрғындарға көрсетілетін медициналық көмектің деңгейін, сапасын және тиімділігін көтерудің бірден-бір ажырамас бөлігі болып отыр. Инновация ұйымдастырудың мониторингтік жүйесі төңірегінде болуы тиіс және денсаулық сақтау жүйесіне жаңа инновациялық әдістер мен технологияларды енгізу көрсеткіштеріне сәйкес сипатталуы керек.

Түйінді сөздер: медициналық технологиялар, денсаулық сақтаудағы инновациялар, медициналық қызметтің тиімділігі.

Денсаулық сақтау саласында 2010 жылдың 29 қарашасындағы Мемлекет басшысының «2011-2015 жылдарға арналған ҚР денсаулық сақтау саласын дамытудағы «Саламатты Қазақстан» Мемлекеттік бағдарламасы туралы» № 1113 жарлығы бойынша, диагностикалық, емдеу, реабилитациялық және профилактикалық көмекті ұйымдастыру мен жүргізудің заманауи технологияларын енгізу негізінде басымды бағыттары ретінде медициналық көмектің қауіпсіздігі мен сапасы туындап отыр [1].

Денсаулық сақтау жүйесінде заманауи технологияларды енгізу тұрғындарға көрсетілетін медициналық көмектің деңгейін, сапасын және тиімділігін көтерудің бірден-бір ажырамас бөлігі болып отыр [2]. Демек, диагностикалық үдеріспен жүргізіліп отырған емнің дұрыстығын бақылаудың әдістемелік шешімдері, яғни ғылыми, техникалық және дәстүрлі білімге негізделген денсаулық сақтаудың мәселелерін шешуге бағытталған жүйелі іс-әрекеттер түбегейлі өзгереді [3].

Инновациялық кез-келген елдің заманауи экономикасының ажырамас бөлігі болып отыр. Қазақстан сияқты елдің экономикасында инновация тек қуатты стратегиялық құрал ғана емес, бірқатар мағынада өндірістік күштердің тұрақты, таусылмас құрамды бөлігі екендігі айқындалып отыр.

Экономиканың диверсификациясы мен модернизациясы, өнімдердің бәсекелестік түрлерін өндіруге жағдай жасау мен экспорт деңгейін арттыру негізінде елдің тұрақты дамуын қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан Республикасының Президентінің қаулысымен 2003 ж. 17 мамырында № 1096 «Қазақстан Республикасының 2003-2015 жылдарға арналған индустриалды-инновациялық даму стратегиясы» қабылданды. Стратегияның күтілетін нәтижелері бойынша елімізде білім мен инновациялық қызметті ынталандыруға бағытталған белсенді мемлекеттік ғылыми және инновациялық саясатты жүргізу болып отыр, ол өз кезегінде адам, өндірістік және табиғи капиталды тиімді пайдалануға негізделген экономика мен денсаулық сақтаудың құрылымында сапалы өзгерістер жүргізуге, оның тұрақты өсуіне, Қазақстанның жаңа әлеуметтік дамуы мен қоғамның қолайлы қалыптасуына ықпал етеді [4].

ҚР инновациялық қызметті мемлекеттік көтермелеудің дәлелі республикадағы инновациялық қызметті құқықтық, экономикалық және ұйымдастырушылық негізде ынталандыруды және оны Мемлекеттік көтермелеу шараларын анықтайтын Қазақстан Республикасы Президентінің 2006 жылғы 23 наурызда № 135 «Инновациялық қызметті Мемлекеттік көтермелеу туралы» Заңын қабылдау болды [5].

Бүгінгі таңда әлемдік қауымдастықта Қазақстанды нарықтық экономикасы дамыған мемлекет ретінде мойындау алған деп, - қабылдауға болады. Стратегиялық тұрғыда республика, салаларды диверсификациялау мен сервистік-технологиялық экономикаға көшу мақсатындағы экономикасы ашық мемлекет ретінде қалыптасуда [6,7].

Сапалы түрде ретке келтірілген инновациялық үдеріс негізіндегі, мемлекеттік деңгейде көтермеленетін және нақты қалыптасқан инновациялық саясат болғанда ғана денсаулық сақтау саласында жоспарлы түрде реформалау жүргізуге мүмкіндік туады. Бұл жағдайда сапаны бағалау критерийі ретінде жаңалықтарды енгізудегі экономикалық тиімділікті өлшеу алынады [8,9].

Саланың ХХІ ғасырға, яғни жоғарғы технологиялар ғасырына аяқ басуы - заманауи жоғары технологиялық медициналық көмек түрлерін қалыптастырумен ерекшеленеді. Денсаулық сақтаудың дамуының заманауи аспектілерін қарастыра отырып, тұрғындарға көрсетілетін медициналық көмек технологиясының артқандығын айту керек. Өткен ғасырдың соңында жүргізілген зерттеулер кардиология, онкология, акушерлік, пульмонология, эндокринология, фтизиатрия, неврология, ревмотология, хирургия, радиациялық медицина, фармакология, иммунологияда бірқатар жаңа, тиімді медициналық технологияларды қалыптастыруға мүмкіндік берді. Инвазиялылығы аз хирургияны қолдануға байланысты хирургиялық жолмен емдеу спектрі де кеңейді. Денсаулық сақтаудың дамуында медициналық көмектің сапасы маңызды фактор болып табылады. Оның емдеу ұйымдарының материалдық-техникалық жабдықталуымен, денсаулық сақтау саласының кадрлармен, ғылыми, ақпараттық және технологиялық қорлармен қамтамасыз етілетіндігі белгілі. Заманауи медициналық ұйымдар кәсіптік, ғылым мен техниканың соңғы жетістіктерімен жабдықталған, жоғары мамандандырылған емдеу-диагностикалық жұмыстарды жүргізетін ұйымдарға айналуы қажет. Басқа сөзбен айтқанда, жаңа заманауи технологияларды енгізу барлық уақытта жоғары сапалы көрсеткіштерге қол жеткізетін (шектеулерге байланысты бұрын қол жетімсіз болған) кепілденген мүмкіндіктермен баламаланады [10]. Осы шаралар әрбір адамның, сонымен қатар бүкіл қоғамның денсаулығын

қорғау мен жақсартуға бағытталған. Қазіргі уақытта, шет елдік стандарттарға сәйкес инновациялар нарыққа енгізілген жаңа немесе жетілдірілген тауар; сондай-ақ тәжірибеде технологиялық үдерісте қолданылатын тауар ретінде инновациялық қызметтің соңғы нәтижесі түрінде анықталады. Инновация алдыңғы қызметке қарағанда жоғары технологиялық деңгейімен және жаңа тұтынушылық сапасымен сипатталады [11].

Қолданылып отырған бағалау әдістері алынған нәтиже мен жұмсалған шығынның немесе алынған тиімділік пен шығынның қатынасына негізделген. Нәтиже мен шығынның қатынасы оның құны мен шынайы мөлшері түрінде көрсетілуі мүмкін [12].

Пациенттер медициналық қызметтің кең көлемін қажет ететін болса, медициналық қызметкерлер өз кезегінде заманауи, тиімді, бірақ сонымен бірге аз шығынды медициналық қызмет түрін көрсетуге талпынады.

Инновациялар ұйымның мониторинг жүйесімен үнемі қадағаланып отыруы, яғни денсаулық сақтау жүйесіне енгізілген жаңа инновациялық әдістер мен технологиялардың сәйкес көрсеткіштерімен сипатталуы қажет:

- клиникалық және диагностикалық тиімділігі дәлелденген прогрессивті медициналық технологиялардың енгізілуімен;
- ұйымдастырушылық, қаржылық-экономикалық, ақпараттық, басқарушылық және басқа да сипаттағы жаңа инновациялық жобалар мен технологиялардың енгізілуімен;
- емдеу-профилактикалық ұйымдарының құрылымында жаңа кішігірім технологиялық кәсіпорындардың құрылуымен.

Инновацияларды қалыптастыру мен оны іске асыру үдерісі өндірістің мемлекеттік, салалық және басқа да деңгейлерінде және экономикалық қатынаста іске асырылады [13]. Кез-келген нақты жағдайда инновацияларды қалыптастыру жаңалығының масштабы, оны пайдаланатын жүйеге қатысты бағаланады. Бұл жағдайда инновациялар төмендегідей жіктеледі [14]:

- әлемдік деңгейдегі инновациялар;
- мемлекет деңгейіндегі инновациялар;
- бір сала деңгейіндегі инновациялар;
- кәсіпорындағы инновациялар.

Инновация - өндіріс аясы мен қоғамды басқару саласына енгізуде экономикалық тиімді және әлеуметтік, экологиялық тұрғыда маңызы

зор болып табылатын зияткерлік меншікке жататын ғылыми және (немесе) ғылыми-техникалық қызметтің нәтижесі [5].

Соңғы жылдары мемлекеттік басқару ұйымдары әртүрлі салаларда инновациялық технологияларды құруға, енгізуге және олардың кең таралуын қамтамасыз ететін жаңа механизмдерді белсенді түрде қарастыруда. Осыған орай, медициналық инновацияларды жасау және енгізу қажеттілігі жоғары және келешекте оның көлемі арта түсетін салалық инновациялық саясатты қалыптастыру қажеттігі денсаулық сақтау саласында да туындап отыр.

Айта кету керек, қазіргі кезеңде жіберілген олқылықтардың орны толтырылып келе жатыр және де дамыған елдердің ағымында келе жатқан технологиялардың қол жетімділігі қамтамасыз етілуде.

Сонымен қатар денсаулық сақтау саласында инновацияларды енгізуге кедергі келтіретін тұтас бірқатар елеулі факторлар бар [11-16]:

- медициналық инновацияларды дайындау, оларды денсаулық сақтау тәжірибесінде қолдану мүмкіндіктерімен үйлестірілмеген. Бұл жағдай олардың қажеттілігіне кедергі жасап, инновациялардың келесі кезектегілерінің туындауын қиындатады;

- біздің елде, қазіргі уақытта шет елдерде белсенді қолданыстағы медициналық инновациялық технологиялар туралы толық және өз уақытында таратылуы қажет ақпарат жоқ;

- басқару жүйесінің жекелендірілуі (орталықсыздандырылуы) ғылыми-зерттеу, кадрларды дайындау және тәжірибелік медицина жүйесінің бытыраңқылығының күшеюіне алып келді;

- ғылыми-зерттеу және сынақ-конструкторлық жұмыстарды жүргізу мен алынған нәтижені денсаулық сақтау тәжірибесінде қолдану ұсыныстарын іске асыру арасында алшақтық байқалады;

- денсаулық сақтау тәжірибесінде белгілі-бір технологиялардың қажеттілігін нақты негіздейтін тапсырыс беруші ретінде талап ету мүмкіндігі бола бермейді;

- денсаулық сақтау саласы ақпараттық-коммуникациялық технологиялармен қажетті жылдамдықпен қамтамасыз етіле бермейді.

Денсаулық сақтау саласында ХХғасырдың 70-ші жылдарынан бастап технологиялардың тиімділігін бағалауға көңіл бөліне бастады. Технологиялардың тиімділігін бағалаудың міндеті -қолдағы бар технологияға қатысты өз уақытындағы, нақты және адекватты ақпаратқа қатысты жауапты қызметкерлердің шешім

қабылдаудағы жауапкершілігін қамтамасыз ету. Медициналық технологияларға баға беру қоғамның экономикалық, этикалық, әлеуметтік, заңды және саяси аспектілерін қамтиды [16-18].

Науқастарға жоғары мамандандырылған жоғары технологиялық медициналық көмек көрсету - кез-келген медициналық ұйымның мақсаты. Нақты ғылыми және статистикалық критерийлерді қолдана отырып, зерттелген технологиялардың нәтижелілігі туралы нақты мәліметтерді біріктіру арқылы алынған технологиялардың тиімділігіне баға беру нәтижелері объективті ақпаратты қамтамасыз етеді.

Медицинаның экономикалық қатынастардың арнайы саласына жатқызылуы әділетті. Осыған қарамастан, экономикалық теорияның көптеген ұстанымдары емдеу-диагностикалық, профилактикалық және қайта қалпына келтіру шараларының тиімділігін талдау, болжау және бағалауда қолданылуы мүмкін және солай болуы қажет. Саланың шектеулі қоры және халықтың медициналық тауарлар мен қызметке деген қажеттілігінің артуы жоспарлау мен нәтижелерді бағалауды «алынған тиімділік-жұмсалған шығындар» аралығында жүргізу қажеттігі туындап отыр [19].

Қазіргі уақытта қымбат бағалы стационарлық қызметті қысқарту денсаулық сақтау саласының стратегиялық тапсырмаларының бірі болып табылады, осыған байланысты сұрақтың зерттелу көлемі де артуда. Түбегейлі қызмет көрсету көлемін үйлестірудің едәуір танымал бағыты -қонақүй қызметі деп аталатын көмектің құнын есепке алмау арқылы үнемделетін стационар алмастырушы технологияны енгізу болып отыр. Денсаулық сақтау саласының қаражатын үнемдеудің басқа да бір әдісіне -емдеу-диагностикалық үдерісінің сапалық сипаттамасын сақтайтын және жақсартатын емдеу мерзімін қысқарту болып отыр. Госпиталдық көмек көлемін емдеу үдерісінің интенсивтілігін арттыру арқылы қысқартуға да қызығушылық артуда. Атап айтатын жағдай, холециститпен ауыратын науқастарды эндоскопиялық (жоғары технологиялық әдіс) немесе лапоротомиялық (дәстүрлі әдіс) емдеу әдістері қарастырылды [20-23]. Инновациялық тиімділіктің көрсеткіштері ғылыми-техникалық, экономикалық, ақпараттық және аналитикалық сипаттағы өзгеріс енгізе отырып, инновациялық

үдерісті реттеуге мүмкіндік беретін дәлдік пен объективтілік деңгейімен ерекшеленеді.

Қорыта айтқанда, қазіргі уақытта диагностикалау мен емдеудің жаңа әдістерін енгізу сапасын бағалау мәселесі және саланың ерекшеліктерін ескере отырып нақты

әдістемелік критерийлерді дайындау қажеттігі маңызды болып отырған жағдайда, жаңа медициналық технологиялардың тиімділігі мен олардың нәтижесін медициналық тәжірибеге енгізу сұрақтары маңызды болып отыр.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Указ Президента Республики Казахстан от 29 ноября 2010г. № 1113 «Государственная программа развития здравоохранения Республики Казахстан «Саламатты Қазақстан» на 2011-2015 гг.». - www.zakon.kz.

2 Аканов А.А., Рыскулы М. Подходы и принципы реформирования и развития медицинской науки Казахстана. – Астана-Алматы, 2005. – 115 с.

3 Доскалиев Ж.А., Аканов А.А. Состояние медицинской науки в Казахстане // Информ. вестн. МЦ УДП РК. – 2003. – №4. – С. 7-10.

4 Указ Президента Республики Казахстан от 17 мая 2003 г. № 1096 «Стратегия индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2003-2015 гг.». – www.zakon.kz.

5 Закон Республики Казахстан от 23 марта 2006г. № 135 «О государственной поддержке инновационной деятельности». – www.zakon.kz.

6 Стратегия вхождения Казахстана в число 50-ти наиболее конкурентоспособных стран мира // Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана. – Астана, 18 января 2006г. – www.zakon.kz.

7 Казахстан на пути ускоренной экономической, социальной и политической модернизации // Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана. – Астана, 18 февраля 2005г. - www.zakon.kz.

8 Ошамбекова Г.А. Анализ существующей системы инновационной поддержки здравоохранения с позиции участников инновационного процесса // Проблемы социальной гигиены и управление здравоохранением. – 2002. – № 23. – С. 98-104.

9 Исаев Д.С., Тобулбаев А.К. Разработка организационных и инновационных технологий реабилитационной службы в условиях крупной городской больницы // Проблемы социальной гигиены и управление здравоохранением. – 2002. – № 23. – С. 29-31.

10 Хуторской М.А., Мартыненко В.Ф. Технологические основы обеспечения высоких показателей качества медицинской помощи // Проблемы управления здравоохранением. – 2003. – № 1(8). – С. 21-23.

11 Қуралбаев Б.С. Инновационные технологии в медицинском обслуживании государственных служащих // Проблемы социальной медицины и управления здравоохранением. – 2001. – № 21. – С. 24-32.

12 Купешова С. Инновации как ключевой фактор развития экономики. – Аль-Пари. – 1999. – № 2. – С. 45-48.

13 Кислицына О.А. Управление инновационным потенциалом промышленных предприятий: стратегические подходы и методы оценки: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05. – Новосибирск, 2003. – 25 с.

14 Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2000. – 624 с.

15 Беляков В.К. Новые подходы к внедрению инновационных технологий // Экономика здравоохранения. – 2006. – № 3. – С. 22-25.

16 Miller W., Morris L. 4-th Generation R&D: Managing Technology & Innovation. – N.Y., 1999. – 128 p.

17 Линденбратен А.Л., Шаровар Т.М., Васюкова В.С. Оценка качества и эффективности медицинской помощи: метод. матер. – М., 1999. – 73 с.

18 *Уйба В.В.* Медико-экономическая эффективность сети лечебно-профилактических учреждений // Экономика здравоохранения. – 2005. – № 5-6. – С. 45-56.

19 *Артюхов И.Л., Волков Ю.М., Шульмин А.В.* Оценка эффективности инвестиций в здравоохранение на примере применения высоких медицинских технологий в хирургии // Экономика здравоохранения. – 2003. – № 7. – С. 25-30.

20 *Калинская А.А.* Экономический эффект от рационализации использования коечного фонда стационаров // Экономика здравоохранения. – 2001. – № 3. – С. 23-26.

21 *Молчанова Л.Ф., Кудрина Е.А.* Анализ экономической эффективности лечения язвенной болезни в стационарзамещающих условиях // Экономика здравоохранения. – 2002. – № 11. – С. 11-13.

22 *Tan Min, Zheng Chao-Xu, Wu Zhi-Mian et al.* Laparoscopic splenectomy: The latest technical evaluation // World J. Gastroenterol. – 2003.- Vol. 9, № 5. – P. 1086-1089.

23 *Nawojczyk T. Brit. J.* IT in community care - good in parts! // Healthcare Comput. and Inf. Manag. – 2000. – Vol. 17, № 4. – P. 31-32.

АННОТАЦИЯ

Внедрение современных технологий в системе здравоохранения является одним из неотъемлемых условий повышения уровня, качества и эффективности медицинской помощи населению. Инновация должна находиться в поле зрения мониторинговой системы организации и характеризоваться соответствующими показателями внедрения новых инновационных методов и технологий в системе здравоохранения.

Ключевые слова: медицинские технологии, инновации в здравоохранении, эффективность медицинской услуги.

SUMMARY

Introduction of modern technologies in the healthcare system is one of the essential conditions for improvement of level, quality and efficiency of medical care. Innovations must be considered by organizations, and must be characterized by the relevant indicators of introduction of innovative methods and technologies in the healthcare system.

Key words: medical technologies, innovations in healthcare system, efficiency of medical care.